

ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВИТИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Трубачева Світлана,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу інновацій та стратегій розвитку освіти
Інституту педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна,

 <http://orcid.org/0000-0002-1400-9773>

 trubachevas@gmail.com

Мушка Оксана,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
відділу інновацій та стратегій розвитку освіти
Інституту педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна,

 innovacia@ukr.net

Люлькова Юлія,

науковий співробітник відділу інновацій та стратегій
розвитку освіти Інституту педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна,

 innovacia@ukr.net

Стаття присвячена проблемі формування навчальних компетентностей учнів засобами освітньої технології самостійного набуття знань. Обґрунтовано та представлено основні дидактичні принципи формування навчальної компетентності учнів в умовах цифровізації освітнього середовища закладу загальної середньої освіти під час

воєнного стану. Висвітлено особливості впровадження освітньої технології самостійного набуття знань учнями, представлено основні етапи даної технології: підготовчий, організаційний, етап самостійної роботи, заключний етап. Акцентовано увагу на важливості використання цифрових освітніх ресурсів та інтерактивних цифрових освітніх платформ.

Ключові слова: навчальні компетентності; освітня технологія; електронні освітні ресурси.

Постановка проблеми. Організація загальної середньої освіти учнів під час воєнного стану є викликом нашого сьогодення в Україні, який супроводжується розвитком дистанційних та змішаних форм навчання, що відбуваються переважно у віртуальному середовищі. Типовою рисою для різних варіантів організації загальної середньої освіти учнів під час воєнного стану є підвищення рівня самостійності освітньої діяльності здобувачів освіти, їх навчальної вмотивованості, усвідомленості та активності в освітньому процесі, що є якісними характеристиками прояву сформованості в них навчальної компетентності (Топузов, 2021).

Навчальна компетентність у закладі загальної середньої освіти передбачає здатність навчатися самостійно та вирішувати освітні завдання як репродуктивного, так і продуктивного та творчого характеру, організовувати та здійснювати освітню діяльність як спільно, так і автономно, оцінювати прогрес і результати навчання.

В умовах цифровізації освіти дана компетентність передбачає також уміння опрацьовувати цифрові джерела освітньої інформації, працювати з цифровими інтерактивними платформами та оформляти отримані результати у вигляді презентацій. У межах цієї компетентності визначаються вимоги відповідної функціональної грамотності здобувачів освіти на різних рівнях її сформованості: володіння способами набуття знань, рефлексія отриманих результатів, уміння критично мислити, цифрова грамотність, використання ймовірнісних, статистичних та інших методів пізнання. У цілому, навчальна компетентність сьогодні також передбачає знання стилів сприйняття і стратегій навчання, аналіз своїх здібностей і потреб розвитку. Важливо знати різноманітні способи розвитку своїх здібностей через доступні засоби освіти, які підтримують базу та загальну середню освіту. (Биков, В. Ю., 2008).

Одним із ефективних засобів формування навчальної компетентності в умовах цифровізації освіти під час воєнного стану є технологія самостійного набуття знань учнями, яка сьогодні набуває нових можливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування навчальних компетентностей учнів у закладах загальної середньої освіти є досить актуальною з часу впровадження компетентнісного підходу в освіту України. Часто вона розглядається науковцями як уміння вчитися. Реалізації цієї проблеми в початковій школі було присвячено роботи Савченко О. Я., Бібік Н. М., Онопрієнко О. В. та інших (Савченко, О. Я., 2007). Питання диференційованого підходу до формування загальнонавчальних компетентностей учнів основної школи досліджувались Трубачевою С. Е. (Трубачева, С. Е., 2009).

Сьогодні подальшого дослідження потребують питання формування навчальних компетенцій учнів засобами педагогічних технологій в умовах дистанційного навчання під час воєнного стану.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей формування навчальних компетентностей учнів в умовах дистанційного навчання під час воєнного стану та можливостей технологій самостійного набуття знань учнями в підвищенні ефективності цього процесу.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо пріоритетні дидактичні принципи формування навчальної компетентності учнів в умовах цифровізації освітнього середовища закладу загальної середньої освіти під час воєнного стану.

1. Принцип взаємопов'язаного формування навчальної та предметної компетентностей. При цьому значна увага приділяється рефлексії та оцінці способів і прийомів освітньої діяльності, які здійснюються учнями в процесі самостійної роботи.

2. Принцип систематичності й етапності формування навчальної компетентності, які організовані відповідно до основних етапів її формування: кероване, частково-кероване і самостійне виконання завдань репродуктивного, продуктивного та творчого характеру.

3. Принцип застосування різних форм навчання: змішаного, дистанційного та класно-урочної форми, що передбачає розумне і раціональне поєднання колективних та індивідуальних видів роботи на уроці, а також фронтальних і парних організаційних форм із використанням електронних освітніх ресурсів та цифрових інтерактивних платформ.

4. Принцип пріоритетності застосування позакласних форм самостійної роботи.

5. Принцип оформлення здобутих учнями результатів у вигляді цифрової презентації з метою їх узагальнення, систематизації та унаочнення.

Під технологією самостійного набуття знань розуміємо поетапне формування складників навчальної компетентності учнів із застосуванням раціональних методів, форм і засобів педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу, які сприяють активізації поняттєвого, практичного та наочно-образного компонентів мислення учнів, підвищують рівень їх самостійності та пізнавальної активності. Сюди входять знання і вміння цілепокладання, планування, організації, аналізу, рефлексії, самооцінки освітньої діяльності. Стосовно досліджуваних об'єктів ученя опановує способи освітньої діяльності з різних інформаційних джерел: у результаті практичної діяльності (спостереження, досліді, дослідження), у результаті роботи з теоретичними джерелами інформації, при цьому відбувається оволодіння прийомами та способами самостійної освітньої діяльності репродуктивного, продуктивного, творчого характеру. (Трубачева, С. Е., Мушка, О. В., 2020).

Технологія самостійного набуття знань учнями складається з конкретних етапів.

Підготовка учнів до сприймання нової теми – перший етап навчального заняття – повинен займати мінімальну кількість часу, якщо заняття проводиться онлайн. Також перед вивченням нового матеріалу можна запропонувати учням самостійно виконати ряд практичних завдань, вправ або заздалегідь дати завдання на спостереження тих явищ, процесів або предметів, які розглядатимуться на уроці під час вивчення нового матеріалу. Доцільніше його запланувати на самостійне заняття вдома з використанням інтерактивних платформ, наприклад, LearningApps, Quizizz та інших, або самостійну

роботу учнів з цифровими ресурсами. Під цифровими освітніми ресурсами будемо розуміти навчальні матеріали, які представлені у цифровому вигляді та призначені для використання в освітньому процесі з допомогою комп'ютера або інших гаджетів.

На цьому етапі основними методами навчання будуть методи актуалізації вже набутих учнями знань, які мають стимульовально-мотиваційний характер і посідають важливе місце в групі методів самостійного набуття знань. Тому вчителів треба заздалегідь продумати, які питання будуть з'ясовані перед вивченням нової теми, як буде забезпечуватись активність учнів під час повторення, у якій формі воно буде здійснюватися, які питання вони мають повторити вдома і як саме тощо.

Щоб активізувати розумову діяльність учнів на першому (підготовчому) етапі заняття, доцільно застосовувати інформаційно-пояснювальні прийоми та прийоми актуалізації знань, спрямовуючи їх на організацію фронтальної роботи класу, якщо цей етап проводиться онлайн. Доцільно застосувати такі методи: вступна бесіда, актуалізуюча бесіда, бесіда-повторення. У бесіді потрібно спонукати школярів до спроби самостійного розв'язання ще нерозв'язаних питань. Відтворювати в пам'яті учнів потрібно тільки ті знання, які важливі для цієї теми, для її успішного засвоєння. Учні можуть відповісти не на всі запитання, але найважливішим на цьому етапі заняття є те, що вчитель активізує розумову діяльність учнів, викликає в них інтерес до самостійної пізнавальної діяльності, який потім зберігається впродовж тривалого часу.

На другому етапі заняття (організаційному), який зазвичай проводиться онлайн, застосовуються такі методи, як інструктаж і пояснення. Метою цього етапу заняття є ознайомлення учнів з концептуальними положеннями нової теми (поняттями, правилами, теоріями, законами) та зі шляхом засвоєння нових знань, який доцільно подати у вигляді плану, схеми, таблиці. Також передбачається організація класу для проведення самостійної роботи, конкретизація теми і цілей цієї роботи, ознайомлення з орієнтовними завданнями, постановка завдань для всього класу, ознайомлення учнів з вимогами, щодо оформлення проведеної роботи та оцінювання її результатів.

Третій етап заняття – самостійна робота онлайн, яка організується як індивідуальна робота і проводиться, за можливості, також з використанням інтерактивних платформ учнями. Саме на цьому етапі заняття здійснюється диференційований підхід до навчання учнів з різних типологічних груп.

У процесі організації самостійної роботи учнів з низьким рівнем підготовленості до самостійної пізнавальної діяльності більшою мірою застосовуються інформаційно-пояснювальні завдання, для школярів із середнім рівнем підготовленості – інформаційно-евристичні та проблемно-пошукові, проте, в разі необхідності, для допомоги пропонуються пояснювальні завдання інформаційного характеру. Для організації роботи учнів із достатньо високим рівнем підготовленості використовуються як частково-пошукові, так і дослідницькі завдання з переважаючим впливом останніх. Основним видом методів самостійного набуття знань, що застосовується на цьому етапі, є навчальні диференційовані завдання.

У процесі організації самостійної роботи треба пам'ятати, що учні з першої та другої груп прагнуть спірання на наочність. Використання зовнішніх наочних опор

полегшує пошук співвідношень між фактами та поняттями у навчальній інформації, оперування якими передбачаються у завданні.

Під час самостійної роботи учні у разі необхідності користуються підручником, робочим зошитом, різними видами наочності. Значну роль на цьому етапі відіграє наявність цифрового освітнього ресурсу. Цифровий освітній ресурс може бути як джерелом інформації, інструментом її обробки, так і системою з керування освітнім процесом. Важливим є створення загальних, доступних для всієї освіти колекцій джерел та інструментів, розташованих у сховищі освітніх ресурсів, та надання можливості й авторів підручника, і вчителів, і школярів знайти те, що йому потрібно. Результати самостійної роботи оформляються письмово. Можлива також індивідуальна та диференційована допомога вчителя або учнів-консультантів тим, хто відстає.

На завершальному етапі заняття, що проводиться онлайн, організується підсумкова бесіда. Мета її полягає в узагальненні результатів, одержаних у процесі самостійної роботи. Тут бесіда застосовується як рефлексивний метод, що спрямовує розумову діяльність учнів на аналіз, обмірковування та переосмислення набутих знань.

Ефективність такої технології визначається за показниками рівня самостійності учнів та в результаті оцінки отриманих учнями результатів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проблема формування навчальної компетентності учнів у закладах загальної середньої освіти сьогодні залишається актуальною та набуває нових особливостей. Значний вплив на її ефективну реалізацію має застосування освітньої технології самостійного набуття знань учнями. Трансформаційні процеси у цій технології сьогодні викликані процесом цифровізації освіти, а саме можливістю використання електронних освітніх ресурсів та інтерактивних цифрових платформ в умовах дистанційного навчання. Подальші дослідження пов'язані з розробленням варіантів цієї технології в умовах змішаного навчання з метою підвищення результативності процесу формування навчальної компетентності учнів.

Використані джерела

- Биков, В. Ю. (2008). Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. Київ: Атака.
- Савченко, О. Я. (2007). Виховання розумної особистості, яка вмє самостійно вчитися. *Початкова школа*, 8, 1–5.
- Топузов, О. М. (ред.). (2021). Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи. Аналітико-методичні матеріали. Київ: Педагогічна думка.
- Трубачева, С. Е., (2009). Роль шкільного підручника у формуванні загальнонавчальних компетентностей учнів. *Проблеми сучасного підручника: Зб.наук.праць*. Київ: Педагогічна думка, 9, 50–58.
- Трубачева, С. Е., Мушка, О. В. (2020). Організаційно-педагогічні особливості проектування дистанційної освіти в умовах карантину. *Український педагогічний журнал*, 3, 58–65.

References

- By`kov, V. Yu. (2008). Modeli organizacijny`x sy`stem vidkry`toyi osvity`: monografiya. Ky`yiv: Ataka. (in Ukrainian).

- Savchenko, O. Ya. (2007). Vy`xovannya rozumnoyi osoby`stosi, yaka vmiye samostijno vchy`ty`sya. Pochatkova shkola, 8, 1–5. (in Ukrainian).
- Topuzov, O. M. (red.). (2021). Dy`stancijne navchannya v umovax karanty`nu: dosvid ta perspekty`vy`. Anality`ko-metody`chni materialy`. Ky`yiv: Pedagogichna dumka. (in Ukrainian).
- Trubacheva, S. E., (2009). Rol` shkil`nogo pidruchny`ka u formuvanni zagal`nonavchal`ny`x kompetentnostej uchniv. Problemy` suchasnogo pidruchny`ka: Zb.nauk.prazc`. Ky`yiv: Pedagogichna dumka, 9, 50–58. (in Ukrainian).
- Trubacheva, S. E., Mushka, O. V. (2020). Organizacijno-pedagogichni osoby`vosti proyektuvannya dy`stancijnoyi osvity` v umovax karanty`nu. Ukrayins`ky`j pedagogichny`j zhurnal, 3, 58–65. (in Ukrainian).

Svitlana Trubacheva, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher, Head of the Department of Innovations and Strategies for Educational Development of the Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine Kyiv, Ukraine

Oksana Mushka, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Scientific Researcher of the Department of Innovation and Strategies for the Development of Education of the Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Yuliia Lulkova, Scientific Researcher of the Department of Innovation and Strategies for the Development of Education of the Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

DIDACTIC FEATURES OF THE FORMATION OF THE EDUCATIONAL COMPETENCE OF STUDENTS IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF THE GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTION DURING THE STATE OF MARTIAL

The article is devoted to the problem of formation of educational competencies of students by means of educational technology of independent acquisition of knowledge. The main didactic principles of forming the educational competence of students in the conditions of digitization of the educational environment of the general secondary education institution during the martial law are substantiated and presented. They include: the principle of interrelated formation of educational and subject competencies; the principle of systematicity and phasing of formation of educational competence; the principle of using different forms of education: mixed, distance learning and in-class; principle of priority of application of extracurricular forms of independent work; the principle of designing the results obtained by students in the form of a digital presentation with the aim of summarizing, systematizing and visualizing them. The article highlights the peculiarities of the implementation of educational technology in the conditions of digitalization of the educational environment of general secondary education institutions, presents the main stages of this technology: preparatory, organizational, independent work stage, final stage. Attention is focused on the importance of using digital educational resources and interactive digital educational platforms.

Keywords: educational competencies; educational technology; electronic educational resources.